

Карпюк Ю.І.
Карпюк І.І.

Художнє випалювання Буковини

2014

Художнє випалювання

Людина по своїй натурі — художник; вона скрізь і всюди намагається внести красу

Мистецтво художнього випалювання на дереві має свою багатовікову історію. Народилось воно за часів появи металевих знарядь, які могли бути використані як інструмент для нанесення перших примітивних рисунків — позначень на дереві, пізніше тісно було пов'язане з бондарством. У минулому люди використовували залізо для нанесення окремих знаків, які нерідко мали геральдичний характер. Такі знаки наносились і на дерев'яні стовпи, що визначали межі земельних наділів. Подібні штампи виготовлялись з металу способом ковки або відливки.

Дещо пізніше техніку випалювання, як і різьбу, народні майстри почали використовувати для декоративних прикрас дерев'яних предметів домашнього вжитку, предметів господарського інвентаря, деталей житлової архітектури. Поскільки дерево як матеріал за своїми фізичними властивостями недовговічне, то багато давніх виробів із фрагментами випалювання до нас не дійшли. У музейних збірках збереглися окремі зразки орнаментальних прикрас, виконаних способом випалювання, що відносяться до XIX—XX століть.

На Україні мистецтво художнього випалювання було поширене в районах, багатих на ліс,— основний матеріал для виготовлення різноманітних предметів домашнього та господарського вжитку. Нерідко дерево заміняло метал, глину, камінь та інші матеріали.

Народні майстри виготовляли миски, ложки, коновки, бербенички, діжечки, барильця, мірки,

куфелі, куделі, ракви, відра, цебрики, корита, вози, сани, віялки, млинки, ярма, сідла, ліжка, столи, стільці, лавки, мисники, полиці, скрині, днища, гребені, прядки, ковші й багато інших необхідних для домашнього господарства предметів. Кожна річ була не лише зручною для користування, а й, що не менш важливо, красивою.

Основоположниками мистецтва були і гончарі, ковалі, ткачі, муляри, теслярі, різьбяріпо дереву і кості, зброярі, кравці й взагалі люди, чії артистично зроблені речі і досі втішають наші очі...

Художнє випалювання - один із способів художнього оздоблення виробів із дерева. Особливого поширення цей вид народного мистецтва набув у мешканців гірських районів Івано - Франківської, Закарпатської, Чернівецької та інших областей, де здавна розвиваються деревообробні промисли. Найчастіше випалюванням прикрашали вироби із смереки, сосни, ялини чи берези. І це цілком зрозуміло, адже ці породи дерев мають у собі смоляні складники. Під дією розпечених на вогні металевих писаків, смоляні компоненти ніби скипаються на випаленій поверхні, не дають повного обвуглення деревини, ісоковитого темного тону. Скипання смоли виконує й іншу корисну роль при випалюванні. Смоли водночас діють як фіксаж, тобто закріплюють випалений рисунок, роблять його більш довговічним і стійким. У такому стані значно обмежується вплив вологи на деформацію випалених взірців. У тих випадках, коли для випалювання використовують інші породи дерева, які мають менший вітсоток смоляних складників, рисунок на них буде закріплюватися слабіше, вигляд його буде значно сухішим і менш виразним.

Народні майстри завжди цінили саму текстуру дерева.

Кожне дерево відрізняється своїм природним кольором і тональністю, має своєрідну будову волокон, які самі по собі створюють відповідний декоративний ефект. Справжній майстер завжди використовує цю якість, домагається найбільшого вияву її звучання. Ось чому орнаментальні прикраси способом випалювання наносяться на чисту нефарбовану поверхню дерев'яних виробів. Білосніжна або золотиста текстура дерева чудово контрастує з чорно-коричневим соковитим випаленим рисунком, посилює декоративну виразність виробу, а випалений орнамент у свою чергу активізує сприйняття форми і підсилює її красу і пластику.

На Гуцульщині художнє випалювання з успіхом застосовують майстри декоративно-прикладного мистецтва у створенні сучасних українських сувенірів, а також у виготовленні дитячих іграшок. Воно вже давно поєднується з художньою різьбою в прикрасі внутрішніх приміщень та зовнішніх деталей архітектури, а також у художній оздобі меблів.

Деякі майстри Івано-Франківської області застосовують художнє випалювання в дерев'яному точеному і різьбленому намисті, брошках, кулонах, браслетах, шкатулках і т. п. Немала роль його в оздобленні гуцульських топіrcів, палиць, портретних рамок, в декоруванні народних музичних інструментів — сопілок, флюяр. Найновіші творчі експерименти майстрів декоративногомистецтва м. Косів підтверджують можливості художнього випалювання і сфери щодо його застосування в сучасних умовах надзвичайно великі.

Бондарство та художнє випалювання на Буковині

Щоб продовжувати й розвивати традиції народного мистецтва, необхідно досконало досліджувати та вивчати все те, що народ створював віками і створює тепер. Поверхове ж вивчення традиційних видів декоративно-

прикладного мистецтва, а особливо «експорт» їх із одного центру розвитку в інший (наприклад, петриківського розпису на Гуцульщину або гуцульської різьби на Полтавщину) можуть завдати великої шкоди, навіть призвести до занепаду або втрати окремих видів та технік, звуження ареалу їх використання.

Випалювання на Буковині

До дещо призабутих видів художньої обробки деревини належать бондарство та художнє випалювання. Самі бондарні вироби - то дивні витвори людських рук та думки, в яких поєднуються народна естетика, художній смак з цілісністю, чітким практичним розрахунком на основі знань та технологічних особливостей деревини. Через неможливість механізувати процес виготовлення, цим виробам притаманна яскраво увиразнена рукотворність. Вражає також багатий асортимент форм бондарного посуду різного призначення, їхні чіткі пропорції та сміливе поєднання гладенької декорованої поверхні з ритмічним чергуванням обручів.

На Буковині для декорування бондарних виробів,

чіткішого вираження форми й не на шкоду їх утилітарному призначенню за допомогою металевих штампів - «писаків» - широко застосовували техніку художнього випалювання. Воно, як і інші види народного мистецтва, має свою «мову», - елементи та мотиви геометрично-рослинного характеру. Ті з них, котрі дійшли до нас із далекого минулого, мають назви, створені на основі спостережливості, побажань та вірувань, так само як і назви дерев, квітів, небесних тіл. У постійному творчому процесі відбувається їх якісний та кількісний відбір, створюється щось нове.

Основні елементи та мотиви художнього випалювання взято з творчої спадщини І.Ю.Грималюка та інших майстрів Гуцульщини.

МОТИВИ ХУДОЖНЬОГО ВИПАЛЮВАННЯ

півкруглий ланцюг

ланцюг

півкривулька

кантова кривулька

листки

джога

листок з шишкою

зізди

трісушка

лісанечко

сонечко

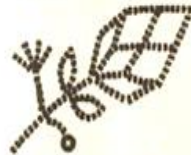

ружа

очко

сонечко із зіздами

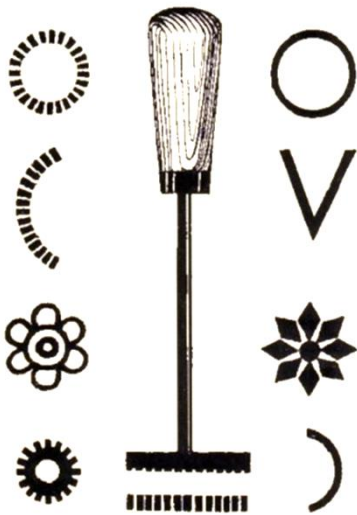

гілка шишкової

лісанечко на гілці

«Писаками» здебільшого користуються не як готовими штампами, а «малюють» орнамент вільний, «від руки», як, скажімо, писанку. Тому кожен виріб має неповторний характер, хоч елементи та мотиви можуть бути однакові. Готові бондарні речі не покривають ніякими опоряджувальними матеріалами, що було б недоцільним у їх повсякденному використанні. Виготовляють посуд, призначений для зберігання масла, молока, меду. У хвойних порід прямолінійна несучкувата деревина, і це надає їм певних переваг. На обручі беруть гілки хвойних порід, а також ясе-на, яворає, окрім хвойних порід деревини для виготовлення бондарських виробів використовують тверді породи зокрема Дуб.

Протягом сотень років зусиллями багатьох майстрів шліфувалися прийоми виготовлення, відпрацювання технологічної та утилітарної досконалості виробів, за цей час винайдено прості й раціональні інструменти та пристрої. І тому, хто прагне чогось досягнути, потрібно пройти довгий шлях майстерності. В давнину таємниці ремесла передавалися у спадок від батька до сина, таким чином в цій галузі працювали та вдосконалювалися цілі сім'ї відомі різьбярі Юрій, Василь та Микола Шкрібляки, В. Девдюк (м. Косів), В. Тіотяк (с. Криворівня), майстри із села Річка, Брустур, Саджави, Рунгур вдало поєднували в своїх výroбах ви-палювання з різьбою.

Традиційне мистецтво художнього випалювання стало надбанням промислових виробництв. Орнаменти художнього випалювання використовуються народними майстрами також у прикрасі предметів культурно-побутового призначення. Прикладом цього є

творчість одного із відомих майстрів Гуцульщини **Івана Юрійовича Грималюка** із села Річка Косівського району.

У сім'ї Грималюків мистецтво художнього випалювання стало спадкоємною професією. Воно переходило з покоління в покоління. Сьогодні мистецьку естафету дідів і прадідів продовжують їхні нащадки — Іван і Василь Грималюки.

Іван Юрійович Грималюк. Його вироби користуються великою популярністю, реалізуються художніми салонами багатьох міст Івано-Франківська, Львова, Києва, Москви, Ленінграда, а також експортуються в різні країни світу.

Техніка виконання орнаментальних оздоб способом випалювання проста і доступна кожному, хто зацікавиться і полюбить цю галузь народної творчості.

Важливо підкреслити, що будь-який вид народного мистецтва успішно розвивається і освоюється тільки тоді, коли він органічно поєднується з життєвими потребами людини, служить задоволенню цих потреб і відповідає її естетичним вимогам.

У **1958—1959 роках** молоді майстри Прикарпаття почали використовувати випалювання в декорванні меблів. Вихованці Косівського училища прикладного мистецтва першими розроби-

ли проекти меблів, де вдало застосували декорування випаленими орнаментами. Тоді ж способом художнього випалювання косівські майстри М. Тимків, М. Медвідчук, І. Грималюк, В. Гуз, В. Довбенчук, С. Сахро прикрасили ряд архітектурних споруд, у тому числі й ресторан-павільйон у м. Яремча Івано-Франківської області.

Крім орнаментальних прикрас, цей спосіб з успіхом застосовується тепер і для створення сюжетно-тематичних композицій. Перші спроби в цьому напрямку належать також учням Косівського училища прикладного мистецтва в **1964—1965 роках**. Так, дипломант Дмитро Коцемюк провів вдалий експеримент, застосувавши випалювання в створенні великого панно на тему «Гуцульське весілля». Для виконання фігур людей юнак сам зробив потрібні форми писаків зі штампами. Зображення людей стилізовані. В цьому випадку всі другорядні деталі відкидаються, підкреслюється тільки основне, найбільш характерне. Рисунок виконано контурними лініями, без передачі світлотіні чи об'єму, а також без передачі перспективних скорочень. У сюжетних зображеннях або пейзажах техніка випалювання вимагає спрощеного рисунка, без будь-якого натуралістичного трактування, яке збіднює художній образ.

Відомо, що при нанесенні орнаментальних прикрас випалюванням майстри використовують різноманітні взірці. Серед них ми зустрічаємо не лише геометричні елементи, а й рослинно-квіткові мотиви, що віддалено нагадують нам форми квітів, галузок чи дерев.

Випалені прикраси, зображення на дерев'яних побутових виробах не покривають ніякими лаками. І це цілком природно. Випалений орнамент дуже добре гармонує з природним рисунком текстури. Декоративний ефект досягається за допомогою чорно-білих контрастів.

Сучасні майстри декоративно-прикладного мистецтва Гуцульщини -Іван Смолянець, Остап Гнатюк, Олександр Іщенко, Михайло Андрусів, Ярема Полтайко, Василь Шевчук, Олександр Хованець, Іван Савченко та інші - роблять вдалі спроби художнього випалювання в жіночих і чоловічих прикрасах, плакетках, декоративних панно і т. п. Їхній мистецький талант високо оцінений художньою громадськістю. В наш час відомим майстром який працює в техніці випалювання є **Ворончак Володимир Іванович**, який народився 23 серпня 1951 р. в м. Хоростків Гусятинського району Тернопільської області.а в даний час живе та творить на Буковині. Майстер художнього різьблення по дереву. З 2005 р. - заслужений майстер народної творчості України, директор Вижницької художньої школи, голова осередку Національної спілки майстрів народного мистецтва України (м. Вижниця).

В 1975 р. закінчив Вижницьке училище прикладного мистецтва (художня обробка дерева), де після закінчення працював викладачем і одночасно здобував вищу освіту в Одеському державному інституті ім. К. Ушинського (художньо-графічний факультет).

Володимир Іванович відроджує традиційно українські забуті ремесла бондарство та випалювання. Вивчаючи можливості деревини, він об'єднав декілька способів обробки дерева, виготовляючи безліч потрібних у господарстві предметів, які віками використовувались буковинцями. Це сільнички, кварта, відерця, вази, бочечки, які оздоблені дерев'яним плетивом, різьбою та випаленими мережаними візе-

рунками. В його доробку різьблені декоративні тарелі, тематичні і традиційні, свічники, скриньки.

З 1979 р. майстер – учасник обласних, Всеукраїнських, міжнародних виставок, симпозіумів, ярмарок і фестивалів. Нагороджений багатьма почесними нагородами. Володимир Іванович займається оформленням книг та збірок, є автором багатьох статей про народне мистецтво.

Твори митця зберігаються в Коломийському музеї народного мистецтва України, музеї НСМНМУ, приватних колекціях України, Франції, Канади, Чернівецькому художньому та краєзнавчому музеях.

Відновленням народних традицій випалювання на буковині а саме на глибочині проводиться на базі двох шкіл району: Багринівської зош та Михайлівського НВК, де існують два гуртки,

ки, де проводяться зустрічі з майстрами зокрема.

Частий гість Курик Дмитро Миколайович, заслужений майстер народної творчості України, член національної спілки народних майстрів України, зав. кафедри декоративно-прикладного мистецтва, а також Ворончак

Володимир Іванович. Проводяться виставки робіт декоративно-прикладного мистецтва студентів Вишницького коледжу ім. В.Ю.Шкрібляка. а також роботи учнів шкіл та гуртківців.

Серед виробів є роботи виконані різними техніками: художня обробка дерева, художня обробка металу (ювелірний напрямок), художнє ткацтво. Учні за допомогою презентацій майстер класів та відеофрагментів, що використовуються під час уроків зустрічей, ознайомлюються з історичними відомостями про оздоблення деревини – випалюванням та основними вимогами техніки безпеки. Діти з гарним настроєм та захопленням виготовляють вироби. Учні мають можливість задати гостям питання, поспілкуватися, обмінялися досвідом та інноваційними ідеям.

Новизна дитячих робіт є в створенні традиційного орнаментального виробу але з подальшим використанням у інтер'єрі не тільки музею мистецтв, чи будинку в етностилі, а й як сучасний елемент дизайну приміщення. Окрім того декоративний мисник будучи традиційним дерев'яним сувеніром, нині

стає зразком мистецтва минулих поколінь, що все частіше цікавить не просто як сувенір, а як частина історичного минулого нашого регіону.

Уже сьогодні багато майстрів при виконанні рисунків технікою випалювання замість металевих писаків-штампів, що розігріваються на вогні, використовують електрописаки. Такі прилади можна вже називати електроолівцями. Отже, відкриваються нові перспективи в розвитку цього оригінального виду мистецтва.

Література

1. Вироби родини Шкрібляків
2. Декоративний таріль. Жаворонков В.П., Курик Д.М., Жаворонков П.В. Вижниця, видавництво "Черемош", 2007
3. Деревоспів Володимира Ворончака. Вижниця, видавництво "Черемош", 2012
4. Обробка деревени. Приймак Й., 2001
5. Технологія художньої обробки деревени. Оршанський Л.В., Криванчик Р.Ф.

